

PSYKOLOGIAN KOE 26.9.2019 HYVÄN VASTAUKSEN PIIRTEITÄ

Psykologian näkövammaisten korvaavan kokeen hyvän vastauksen piirteet löytyvät erillisenä tiedostona Hyvän vastauksen piirteet -osiosta lautakunnan verkkosivuilta.

Tässä tiedostossa oleva arviointitaulukko (sivulla 3) ei välttämättä ole täysin saavutettava esimerkiksi ruudunlukuohjelman käyttäjille.

Lopullisista hyvän vastauksen piirteistä ilmenevät perusteet, joiden mukaan koesuorituksen lopullinen arvostelu on suoritettu. Tieto siitä, miten arvosteluperusteita on sovellettu kokelaan koesuoritukseen, muodostuu kokelaan koesuorituksesta saamista pisteistä, lopullisista hyvän vastauksen piirteistä ja lautakunnan määräyksissä ja ohjeissa annetuista arvostelua koskevista määräyksistä. Lopulliset hyvän vastauksen piirteet eivät välttämättä sisällä ja kuvaa tehtävien kaikkia hyväksytyjä vastausvaihtoehtoja tai hyväksytyyn vastauksen kaikkia hyväksytyjä yksityiskohtia. Koesuorituksessa mahdollisesti olevat arvostelumerkinnät katsotaan muistiinpanoluonteisiksi, eivätkä ne tai niiden puuttuminen näin ollen suoraan kerro arvosteluperusteiden soveltamisesta koesuoritukseen.

Psykologian kokeessa arvioinnin keskeisenä perusteena on vastauksen ankkuroiminen empiriseen, tutkimuspohjaiseen tietoon ja keskeisiin psykologian teorioihin. Ihmisen kehitystä, tiedonkäsittelyä, psyykkistä hyvinvointia ja persoonallisuutta tutkitaan psykologiassa useasta toisiaan täydentävästä näkökulmasta, kuten biologisesta, kognitiivisesta tai sosiokulttuurisesta. Kokelaan tulisi osata luontevasti hyödyntää eri näkökulmista tuotettua tieteellistä tietoa psyykkisten ilmiöiden ja prosessien erittelyssä.

Psykologian kokeessa arvioidaan kokelaiden valmiutta ymmärtää psykologisen tiedon luonnetta ja tiedonmuodostusta, mukaan lukien tutkimusten luotettavuuden ja pätevyyden arviointia. Tehtävä voi edellyttää ajankohtaisten psykologian tutkimustulosten arviointia tai tutkimussuunnitelman laatimista.

Psykologian tehtäviin liittyy psykologisten ilmiöiden kuvailemista, arvioimista, pohtimista ja selittämistä sekä erilaisten näkökulmien vertailua. Useassa tehtävässä on myös ainerajat ylittäviä mahdollisuuksia. Osa tehtävistä sisältää joko kirjallista aineistoa tai videoaineistoa, joka tulee yhdistää tehtävänannon mukaisesti psykologiseen tietoon.

Digitaalisessa kokeessa tehtävät jakautuvat kolmeen osaan: I perustehtävät (esim. määrittele, kuvaile, selitä), II soveltavat tehtävät ja III kehittelytehtävät (esim. pohdi, vertaile, arvioi, suunnittele). Hyvän vastauksen kriteerit poikkeavat toisistaan osissa I, II ja III. Osan I tehtävissä kokelaalta edellytetään pääosin tiedollista osaamista, mutta osien II ja III tehtävät vaativat jo enemmän tiedonkäsittelyä. Psykologisen tiedon soveltamista vaaditaan sekä osassa II että III, mutta osassa III painotetaan erityisesti kehittelyä, jolloin vastaus voi sisältää oivaltavia tarkastelutapoja sekä tiedon ja selitystapojen arviointia.

Keskeisenä arvioinnin kohteena on se, kuinka syvällisesti kokelas ymmärtää psykologista tietoa, kuinka hän osaa soveltaa sitä ja missä määrin hän pystyy tarkastelemaan sitä kriittisesti. Pelkkä oppimateriaalin sisältöjen toistaminen ei mahdollista parhaisiin arvosanoihin pääsemistä. Osa tehtävistä edellyttää valmiutta analysoida ajankohtaisia tapahtumia ja ilmiöitä psykologisen tiedon varassa. Arvioinnissa kiinnitetään huomiota erityisesti kypsyyden osoittamiseen ja psykologisen tiedon hallintaan. Kokelaan tulisi vastata kysymyksiin tehtävänannon mukaisesti. Esitetyt asiat ja väitteet tulisi perustella vastauksessa selkeästi. Arvioinnissa kiinnitetään lisäksi huomiota siihen, kuinka jäsentynyt ja johdonmukainen kokonaisuus vastaus on.

Ohessa on arviointitaulukko, josta ilmenevät 20 ja 30 pisteen vastauksen arviointikriteerit.

Taulukon alaosaan on merkitty pistemäärät, joihin hyvän vastauksen piirteet on kirjoitettu.

Tiedollinen osaaminen 10 (15) p.																														
Vastauksessa esitetty psykologinen tieto ja käsitteistö																														
Vastaus ei sisällä lainkaan psykologista tietoa tai käsitteistöä.	Vastaus sisältää niukasti psykologista tietoa ja käsitteistöä. Psykologisen tiedon hallinta on vain välttävää.	Vastauksessa esitetään joitakin mielekkäitä psykologiseen tietoon perustuvia ajatuksia ja käsitteitä. Tiedon hallinta on tyydyttävää.	Vastaukseen sisältyy pääosin mielekästä psykologista tietoa ja käsitteistöä. Tiedon hallinta on hyvää, mutta osittain rajoittunutta.	Vastaukseen sisältyy monipuolista psykologista tietoa ja käsitteistöä. Tiedon hallinta on kiitettävää.	Vastaukseen sisältyy syvällistä ja monipuolista psykologista tietoa ja käsitteistöä. Tiedon hallinta on erinomaista.																									
Tiedonkäsittely 10 (15) p.																														
Tehtävänannon noudattaminen, aineiston käyttö ja vastauksen rakentaminen																														
Vastaus ei ole tehtävänannon mukainen. Aineistoa ei hyödynnetä lainkaan tai sitä tulkitaan täysin virheellisesti. Vastaus on sekava ja jäsentymätön.	Vastaus on vain osittain tehtävänannon mukainen. Aineistoon sisältyvää informaatiota toistellaan tai sitä tulkitaan osittain väärin. Vastaus on luetteleva ja katkelmallinen.	Vastauksessa on tehtävänannon kannalta puutteita. Aineiston hyödyntäminen on kaavaista ja mekaanista. Vastaus on paikoitellen jäsentynyt, mutta asiat jäävät irrallisiksi.	Vastaus on pääosin tehtävänannon mukainen, mutta osa tekstistä jää irralliseksi. Aineistoa on hyödynnetty melko hyvin. Vastaus on jäsentynyt.	Vastaus on pääosin tehtävänannon mukainen. Aineistoa on hyödynnetty hyvin. Vastaus muodostaa kiitettävän kokonaisuuden.	Vastaus on tehtävänannon mukainen. Aineistoa on hyödynnetty erinomaisesti. Vastaus muodostaa erinomaisesti jäsentelyn kokonaisuuden.																									
Soveltaminen, kehittäminen ja arviointi																														
Psykologista tietoa ei sovelleta, kehitellään tai arvioida lainkaan. Asioita ei perustella, tai perustelut eivät ole päteviä.	Psykologisen tiedon soveltamisesta, kehittelystä ja arvioinnista on vähäisiä merkkejä. Perusteluja on niukasti.	Psykologisen tiedon soveltamisesta, kehittelystä ja arvioinnista on selkeitä merkkejä. Väitteitä on perusteltu, mutta osa perusteluista on puutteellisia.	Psykologisen tiedon soveltaminen, kehittäminen ja arviointi on hyvää. Perusteluja on useissa kohdissa ja ne ovat paikkansa pitäviä.	Psykologista tietoa sovelletaan, kehitellään ja arvioidaan kiitettävästi. Perustelut ovat selkeitä ja vakuuttavia.	Psykologisen tiedon soveltaminen, arviointi ja erityisesti kehittäminen on erinomaista ja johdonmukaista. Perusteluja on kattavasti ja ne ovat erittäin vakuuttavia.																									
	VÄLTÄVÄ				TYDYTTÄVÄ				HYVÄ				KIITETTÄVÄ				ERINOMAINEN													
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20										
Hyvän vastauksen piirteet liittyvät pistemääriin												9–11				ja				15–17										
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
Hyvän vastauksen piirteet liittyvät pistemääriin												13–16				ja				22–25										

Osa I

1. Tutkimusten luonteeseen liittyvä monivalintatehtävä (20 p.)

- 1.1. oikein
- 1.2. väärin
- 1.3. väärin
- 1.4. oikein
- 1.5. oikein
- 1.6. väärin
- 1.7. oikein
- 1.8. väärin
- 1.9. oikein
- 1.10. oikein

2. Tunnereaktioon osallistuvan aivoalueen nimeäminen (20 p.)

Tehtävässä kokeilasta pyydetään nimeämään aivoalue, joka on mukana jossakin tunnereaktiossa, ja kuvaamaan sen osuus siinä. Nimetyn aivoalueen sekä sen tehtävän ja merkityksen selittämisen tulee olla linjassa. Pelkkä aivoalueen nimeäminen ilman osuvaa kuvausta sen toiminnasta tunnereaktiossa ja tunnekokemuksessa ei oikeuta pisteisiin.

Tunnereaktioissa mukana olevia aivoalueita on monia. Myös tunteiden säätelyyn osallistuvat aivojen osat hyväksytään vastaukseksi, koska ne ovat vahvasti sidoksissa tunnereaktioihin. Kokeilaille tuttuja tunnereaktioihin liittyviä aivoalueita ovat todennäköisesti esimerkiksi manteliumake (mm. pelon hälytyskeskus, ulkoisten ärsykkeiden tunnesisällön arviointi), hippokampus (mm. tunnemuistojen taltiointi, yhteys manteliumakkeeseen), talamus (mm. tunteiden käsittely) ja etuotsalohko (mm. tunteiden ja toiminnan tiedostaminen ja säätely).

Hyvässä vastauksessa kokeilas nimeää selvästi juuri tunnereaktioissa mukana olevan aivoalueen. Hän tarkastelee psykologisen tiedon varassa siihen liittyvää tunnereaktiota. Kokeilas huomioi esimerkiksi myös sen, että aivojen eri alueet toimivat yhteydessä toisiinsa.

9–11 p. Tiedon hallinta on hyvää, ja vastaus on pääosin tehtävänannon mukainen. Kokelas esittää mielekkään, joskin rajallisen, psykologisesti perustellun näkemyksen siitä, miten hänen valitsemaansa aivoalue liittyy tunnereaktioihin ja tunnekokemuksiin.

15–17 p. Kokelas osoittaa tuntevansa kiitettävästi ja monipuolisesti tunnereaktioiden ja tunnekokemusten aivoperustan käyttämällä havainnollistavana esimerkkinä valitsemaansa aivoaluetta.

3. Eläinten taitojen psykologinen analyysi (20 p.)

3.1.

Kuva A viittaa olennon kykyyn tunnistaa oma peilikuvansa: siihen vaaditaan jonkinlainen käsitys itsestä. Ihmislapset huomaavat otsaansa piirretyn merkin peilikuvastaan noin kahden vuoden iässä, delfiinit siis suhteellisesti aikaisemmin. Psykologisesti voidaan ajatella, että itseensä liittyvä muisti ja sitä kautta representaatio itsestä on tuolloin mahdollistunut ja tapahtuma voidaan liittää minäkokemuksen kehitykseen.

3.2.

Kuvassa B apinoiden toiminta on mahdollista tulkita joko evolutiivisesti suotuisaksi käyttäytymismalliksi, joka auttaa lisääntymisessä, tai prososiaaliseksi käyttäytymismalliksi, jossa auttaminen voi ilmentää eläimen kykyä heijastaa toisen eläimen tunteja (empatia) ja sitä kautta lisätä apinoiden yhteisöllisyyttä.

3.3.

Kuva C osoittaa, että jopa hyönteisiä voidaan palkinnon avulla ehdollistaa toimimaan niiden vaistojen vastaisesti ja suunnitelmallisesti. Oppimistapahtuma liittyy ehdollistamiseen. Kimailaisen hämmästyttävä oppimiskyky suhteessa pieneen määrään neuroneja kertoo hermoverkkojen plastisuudesta ja tehokkaasta vuorovaikutuksesta ympäristön kanssa.

3.4.

Kuva D kertoo orankien kyvystä mallioppimiseen sekä niiden kehittyneistä kognitiivisista toimintoista, joihin kuuluu toiminnan suunnittelua, toiminnan ohjausta sekä liikesarjojen

motorista oppimista. Oppiminen ilman välitöntä ulkoista palkintoa voi viitata eläimen uteliaisuuden ja sisäiseen motivaatioon oppia uutta.

Kukin kuva pisteitetään askeltaen seuraavasti. Välipisteitä ei anneta:

0 p. ei oikeaa tietoa

1 p. vain vähän oikeaa tietoa

3 p. jonkin verran oikeaa tietoa

5 p. virheetön ja tarkka selitys.

Osa II

4. Ryhmässä opiskelun edut (20 p.)

Oppiminen on usein sosiaalista, ja siksi yhdessä opiskelu edistää sitä. Ryhmässä opiskelu tukee motivaatiota. Lähikehityksen vyöhykkeellä (Vygotski) oppiminen on tehokasta, ja ryhmässä opiskellessa pulmia voi ratkaista yhdessä. Muilta saa myös tarvittaessa apua. Sisäiset mallit rikastuvat kavereiden kanssa keskustellessa ja virheelliset käsitykset voivat korjaantua. Oppimishaasteiden kanssa äskettäin kamppailut kaveri saattaa osata selittää asioita tavalla, joka tukee oppimista.

Yhdessä opiskelu voi ohjata tarkkaavaisuutta oppimisen kannalta oikeisiin asioihin, ja lisäksi se auttaa keskittymään. Myös mieliala ja tunteet ovat yhteydessä oppimiseen. Kaverien kanssa opiskeleminen tuottaa jo itsessään myönteisiä tunteita ja innostaa opiskelemaan. Ryhmässä opiskelu voi lisätä pystyvyysuskomuksia ja sisäistä motivaatiota. Toisaalta yhdessä opiskelu saattaa luoda ryhmäpainetta ja halua miellyttää ryhmäläisiä tai sopeutua normiin. Tämä voi toimia opiskelumotivaationa asalähtöisen oppimisen sijaan tai sen lisäksi. Ansiokkaassa vastauksessa voidaan pohtia myös yhdessä opiskelun rajoitteita ja sitä, kuinka ryhmässä opiskeleminen tulisi järjestää, jotta se olisi tehokasta.

9–11 p. Vastaus on tehtävänannon mukainen, ja siihen sisältyy pääosin mielekästä psykologista tietoa yhdessä opiskelun oppimista edistävästä vaikutuksesta. Aiheeseen liittyvää psykologista tietoa on sovellettu hyvin, ja perusteluja on useissa kohdissa.

15–17 p. Vastauksessa on monipuolista psykologista tietoa ja käsitteistöä yhdessä opiskelun oppimisvaikutuksista. Vastaus on hyvin jäsentynyt, ja se muodostaa kiitettävän kokonaisuuden. Perustelut ovat monipuolisia ja vakuuttavia.

5. Uhapelaamisen psykologiaa (20 p.)

Tehtävä antaa kokelaalle runsaasti vaihtoehtoisia tapoja tarkastella uhapelaamista. Sitä voi tarkastella mm. biologisesta (esim. mielihyvähormonit, aivojen toiminta), behavioristisesta (palkitsemisen tai rankaisemisen merkitys, sosiaalinen oppiminen), kognitiivisesta (esim. valikoiva tarkkaavaisuus, tiedonkäsittely, tilanteen tulkinta ja ennakointi) tai sosiokulttuurisesta (peliyhteisöön ja kulttuuriin osallistuminen) näkökulmasta. Niin ikään sitä voi pohtia mielen-terveyden (esim. uhapelaaminen mielen-terveyshäiriönä) tai persoonallisuuden (esim. piirre-
teorioiden jännityshakuisuus) kannalta. Hyvässä vastauksessa kokelas on valinnut kaksi toisiaan selkeästi täydentävää näkökulmaa. Uhapelaaminen ilmiönä ankkuroidaan valittuun näkökulmaan ja siihen liittyviin käsitteisiin ja teorioihin.

9–11 p. Vastauksessa esitetään kahdesta näkökulmasta pääosin mielekkäitä, psykologiseen tietoon perustuvia ajatuksia uhapelaamisesta ilmiönä. Vastauksessa käytetään asianmukaisia käsitteitä. Tiedon hallinta on hyvää, mutta jossain suhteessa selvästi rajoittunutta.

15–17 p. Vastauksessa uhapelaamista tarkastellaan hyödyntäen monipuolista psykologista tietoa ja käsitteistöä. Perustelut ovat molemmissa näkökulmissa vakuuttavia, ja vastaus on kiitettävästi jäsentynyt. Kokelas analysoi näkökulmia ansiokkaasti.

6. Kahden persoonallisuustutkimuksen analysointi (20 p.)

Hyvässä vastauksessa aineistot yhdistetään persoonallisuuden piirre-
teoreettiseen viitekehykseen. Myös temperamenttiteoriat kuuluvat samaan viitekehykseen. Hyvässä vastauksessa kokelas voi lyhyesti selittää piirre-
teorioiden taustaa, koska aineistojen kannalta tämä on olennaista. Piirre-
teorioiden keskeisiä olettamuksia on esimerkiksi se, että

persoonallisuuden piirteillä on vahva geneettinen perusta, joka on melko pysyvä. Kuitenkin kehityspsykologiasta tiedetään, että toiminnan ja tunteiden itsesäätely kehittyy iän myötä ja ympäristöllä on kehityksessä merkittävä rooli. Myös etuotsalohko, jolla on suuri osuus tunteiden säätelyssä ja toiminnanohjauksessa, kehittyy vielä nuorilla aikuisillakin.

Molemmissa aineistoissa puhutaan negatiivisen emotionaalisuuden vähenemisestä ja tunnollisuuden lisääntymisestä ajan myötä. Ne nuoret, joilla oli valmiiksi vähän negatiivisia tunteita ja jotka olivat tunnollisia, muuttuivat vähemmän kuin muut. Se voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että ne yksilöt, joilla on geneettisistä syistä paljon negatiivisia tunteita ja jotka eivät ole kovin tunnollisia, ovat muita herkempiä ympäristön persoonallisuutta muokkaaville tekijöille. Negatiivisten tunteiden väheneminen johti myös parempaan sopeutumiseen parisuhteessa, mikä tuki yksilön hyvinvointia. Myös lasten saaminen muuttaa vanhempien aivojen ja kehon kemiallista toimintaa. Koska hormonitoiminta vaikuttaa persoonallisuuden ilmentymiseen, voisivat myös kemialliset muutokset selittää tulosta.

Hyvässä vastauksessa voidaan pohtia, miten tietoinen tunteiden säätely saattaa muuttaa yksilölle tyypillisiä tunnekokemuksia. Parisuhdeaineisto tarjoaa myös mahdollisuuden tarkastella, miten persoonallisuuspiirteet heijastelevat yksilön tarvetta käyttäytyä sosiaalisesti suotavalla tavalla tai miellyttää toista. Parisuhteen vakiintuessa miellyttävyyden piirre väheni molemmilla sukupuolilla. Vastauksessa voi analysoida myös piirreteorioiden rajoituksia ja mahdollisuuksia ihmisen persoonallisuuden pysyvyyden ja muutoksen selittämisessä.

9–11 p. Vastauksessa esitetään pääosin mielekkäitä, psykologiseen tietoon perustuvia ajatuksia persoonallisuuden pysyvyydestä ja muuttumisesta annetun aineiston pohjalta. Vastauksessa käytetään asianmukaisia käsitteitä. Tiedon hallinta on hyvää, mutta jossain suhteessa selvästi rajoittunutta.

15–17 p. Vastauksessa persoonallisuuden pysyvyyttä ja sen muuttumista tarkastellaan hyödyntäen molempia aineistoja sekä monipuolista psykologista tietoa ja käsitteistöä. Analyysin perustelut ovat vakuuttavia, ja vastaus on kiitettävästi jäsentynt.

Osa III

7. Mielen terveyden biologiset ja kulttuuriset tekijät (30 p.)

Ihmisen mielen terveyttä voidaan selittää ja ymmärtää biologisten, psyykkisten, sosiaalisten ja kulttuuristen tekijöiden kautta. Tehtävässä rajaudutaan biologisiin ja kulttuurisiin seikkoihin; hyvässä vastauksessa kokelas pohtii biologisia ja kulttuurisia tekijöitä, jotka voivat olla yhteydessä mielen terveyden ylläpitämiseen ja mielen terveyden häiriöihin.

Biologisista tekijöistä kokelas voi nostaa esiin esimerkiksi hermoston rakenteen ja sen toiminnot, perimän, yksilön- ja lajinkehityksen sekä aivojen muovautuvuuden. Hän voi vaikkapa kuvata, miten emootiot syntyvät biologisten tekijöiden vuorovaikutuksessa ja miten ne ovat toisaalta kulttuurisidonnaisia. Ihminen kasvaa, kehittyy ja toimii vuorovaikutuksessa jonkin kulttuuriympäristön kanssa. Sen tarjoamat psykologiset ja sosiaaliset resurssit sekä siihen liittyvät jännitteet ja muutokset (esimerkiksi taloudellinen turvallisuus, työllisyys, terveydenhoito) muovaavat hänen elämänsä ja mahdollisuuksiaan pitää yllä mielen terveyttään.

Kokelas voi kuvata, miten biologiset ja kulttuuriset tekijät ovat keskenään vuorovaikutuksessa mielen terveyttä edistävällä tai haittaavalla tavalla. Mielen terveyden ongelmien esiintyminen suvuittain voi liittyä sekä perintötekijöihin että kasvu ympäristöön ja kulttuuriin. Kokelas voi pohtia näiden dynaamista vuorovaikutusta.

Moniin mielen terveyden häiriöihin on yhdistetty keskushermoston rakenteen ja toimintojen poikkeavuuksia sekä välittäjäaineiden ja ääreishermoston autonomisen osan toiminnan poikkeavuutta. Mielenkiintoisia näkökulmia voi tarjota myös yhteiskunnan medikalisaatio: luoko yhteiskunta kulttuurisia mielen terveyden häiriöitä esittämällä mediassa käsityksiä tiettyjen ongelmien yleisyydestä? Vastauksessa on myös mahdollista pohtia, kuka määrittelee sen, mitä sairaus tai terveys on. Biologia ja kulttuuri yhdistyvät myös mielen terveyden lääkehoidossa.

13–16 p. Vastaukseen sisältyy pääosin mielekästä psykologista tietoa ja käsitteistöä biologisten ja kulttuuristen tekijöiden merkityksestä ihmisen mielen terveydelle. Tiedon hallinta on hyvää, mutta osittain rajoittunutta. Vastaus on pääosin tehtävänannon mukainen, mutta osa

tekstistä jää irralliseksi. Psykologista tietoa sovelletaan, kehitellään ja arvioidaan hyvin. Perusteluja on useissa kohdissa, ja ne ovat paikkansa pitäviä.

22–25 p. Vastaukseen sisältyy monipuolista psykologista tietoa ja käsitteistöä biologisten ja kulttuuristen tekijöiden merkityksestä ihmisen mielenterveydelle. Tiedon hallinta on kiitettävää, ja vastaus on pääosin tehtävänannon mukainen. Psykologista tietoa sovelletaan, kehitellään ja arvioidaan kiitettävästi. Perustelut ovat selkeitä ja vakuuttavia.

8. Koulusaavutusten periytyminen (30 p.)

Kyseessä on kehittelytehtävä, jossa voi hyödyntää monipuolista psykologista tietoa. Hyvässä vastauksessa pohditaan koulutustason periytymiseen vaikuttavia kehityspsykologisia, kognitiivisia, sosiokulttuurisia ja motivaatioon liittyviä tekijöitä.

Kehityspsykologisia tekijöitä ovat perheen sisäinen vuorovaikutus, lapsen itsetunnon kehityksen tukeminen ja erilaisten virikkeiden tarjoaminen hänen kehityksensä tueksi. Perheen taloudellinen toimeentulo ja lapsen tarpeista huolehtiminen muodostavat hänen kehityksensä reunaehdot. Kognitiivisia tekijöitä ovat lapsen haastaminen lähikehityksen vyöhykkeelle ja järjestelmällinen tuki koulutyön haasteiden voittamiseksi. Vastauksessa saatetaan pohtia myös geneettisiä tekijöitä, jotka vaikuttavat suuntautumiseen tietylle koulutuslalle. Vastauksessa voidaan tarkastella, miten erilaiset perheet suhtautuvat kouluun ja opiskeluun ja miten ne välittävät asennoitumiseensa liittyviä arvoja. Perheen jäsenet saattavat tarjota nuorelle tiettyyn ammattiin identifioitumista tukevia roolimalleja.

Kehitykselliset, kognitiiviset, sosiaaliset ja motivaatioon liittyvät tekijät vaikuttavat yhdessä koulusaavutusten kasautumiseen tavalla, joka näkyy koulutustason periytymisinä. Aineistossa 8.A esitetyt tilastolliset yleistyksiset eivät kuitenkaan päde yksittäisiin ihmisiin. Kun lapsen kehityspsykologisista perustarpeista on varhaislapsuuden aikana huolehdittu ja hän on tämän tuen varassa kyennyt pitkäaikaiseen aktiiviseen opiskeluun, hän voi saavuttaa vaativankin koulutustason. Monissa korkeakouluttamattomien vanhempien perheissä arvostetaan koulua ja opiskelua ja tarjotaan lapsille rikkaita älyllisiä virikkeitä ja kulttuurisia kokemuksia. Tasa-arvoa korostavan koulutuksen avulla sekä kannustamalla jokaista lasta ja

nuorta oppimaan ja kehittymään voidaan tasata kotitaustan aiheuttamia eroja ja tukea nuoren oppimistaitojen kehitystä. Esteiden voittamista tukee voimakas sisäinen motivaatio ja sinnikäs temperamentti, joka ei anna vastoinkäymisten lannistaa. Kokelas saattaa oivaltaa, että perheen ulkopuolisten aikuisten tarjoamalla tuella ja kannustuksella voi olla suuri merkitys, olivatpa nämä aikuiset sitten sukulaisia, opettajia tai muita tärkeitä henkilöitä.

Ansiokkaassa vastauksessa oivalletaan, että kulttuuriympäristö ei suoraan määrää, mitä ihminen voi oppia tai mihin hän voi päästä, vaan sen vaikutuksia välittää yksilön oma kyky pitkäjännitteiseen ponnisteluun ja siihen perustuva oppimisvalmiuksien asteittainen kasautuminen. Vastauksessa on mahdollista pohtia, kuinka opiskelusta ja itsensä kehittämistä voi parhaimmillaan tulla osa nuoren omaa identiteettiä.

13–16 p. Vastaukseen sisältyy pääosin mielekästä tietoa ja käsitteistöä koulutustason periytymiseen liittyvistä psykologisista tekijöistä molemmista vaadituista näkökulmista. Aiheeseen liittyvän tiedon hallinta on joistakin rajoituksista huolimatta hyvää. Vastaus on suhteellisen hyvin jäsentynyt, vaikka osa tekstistä saattaa jäädä irralliseksi. Psykologista tietoa sovelletaan, kehitellään ja arvioidaan hyvin. Perusteluja on useissa kohdissa, ja ne ovat paikkansa pitäviä.

22–25 p. Vastaukseen sisältyy monipuolista psykologista tietoa ja käsitteistöä koulutustason periytyvyydestä molemmista vaadituista näkökulmista. Aihetta tarkastellaan useasta psykologian näkökulmasta, ja vastaus osoittaa kiitettävää tiedon hallintaa. Vastaus muodostaa ehyen ja kiitettävästi jäsenneilyn kokonaisuuden. Psykologista tietoa sovelletaan, kehitellään ja arvioidaan kiitettävästi. Perustelut ovat selkeitä ja vakuuttavia.

9. Valeuutisten psykologiaa (30 p.)

Kyseessä on kehittelytehtävä, joka mahdollistaa monipuolisen psykologisen tiedon hyödyntämisen ajankohtaisen arkielämän ilmiön eli mediassa levitetävien valheellisten uutisten pohdinnassa. Tehtävää on mahdollista lähestyä esimerkiksi kognitiivisen, tunteiden ja motivaation tai sosiaalipsykologian näkökulmasta.

Valeuutiset voidaan ymmärtää uskottaviksi, vaikkakin valheellisiksi tai harhaanjohtaviksi, tarinoiksi maailmasta. Kognitiivisen psykologian näkökulmasta yksilön aikaisemmat uskomukset ja sisäiset mallit vaikuttavat hänen kognitiivisiin tulkintoihinsa havaintokehän mukaisesti. Vahvistusilluusion mukaan yksilöllä on taipumus suhtautua kriitikittömästi uutisiin, jotka ovat sopusoinnussa hänen aikaisempien uskomustensa ja taustaoletustensa kanssa. Ihminen reagoi voimakkaasti valeuutisille tyypilliseen uuteen, yllättävään ja tunteisiin vetoavaan informaatioon. Valheelliset uutiset ovat usein yksipuolisia ja vailla fakta- tai todistus pohjaa. Todet uutiset ovat usein monitahoisia, järkeen vetoavia ja todistusaineistoon perustuvia. Samalla ne ovat usein kuitenkin myös hankalammin ymmärrettäviä ja paneutumista vaativia. Monessa tapauksessa valeuutiset on rakennettu niin, että ne vastaavat ihmisten pelkoja, ahdistuksia tai emotionaalisesti ladattuja uskomuksia, joihin saatetaan pohtimatta luottaa ja uskoa. Sosiaalipsykologisesta näkökulmasta valeuutisten leviämiseen vaikuttavat yksilön viiteryhmän sosiaaliset normit ja jaetut uskomukset. Yhteisöt voivat toimia ikään kuin ”kaikkammiona”, jossa toistetaan yhteisön jakamia harhaanjohtavia uskomuksia. Tämä saattaa johtaa myös ryhmäharhaan, jossa yhteisön tai löyhän verkoston jäsenet vastavuoroisesti ruokkivat toistensa harhaanjohtavia käsityksiä. Mikäli jonkin yhteisön tai verkoston jäsenet kokevat, että valtamedia pimittää ryhmän kannalta merkityksellisiä uutisia, he voivat tulla erityisen vastaanottavaisiksi valeuutisille. Vastauksessa saatetaan kytkeä valeuutisiin liittyvä keskustelu taustalla oleviin yhteiskunnallisiin jännitteisiin ja ristiriitoihin ja niiden psykologisiin vaikutuksiin.

13–16 p. Vastaukseen sisältyy pääosin mielekästä valheellisten uutisten leviämiseen liittyvää psykologista tietoa ja käsitteistöä. Joitakin tiedollisia puutteita voi olla. Vastausta jäsenetään mielekkäästi valittujen psykologian näkökulmien varassa. Psykologista tietoa sovelletaan, kehitellään ja arvioidaan hyvin. Perusteluja on useissa kohdissa, ja ne ovat paikkansa pitäviä.

22–25 p. Vastaukseen sisältyy monipuolista psykologista tietoa ja käsitteistöä valheellisten uutisten leviämiseen liittyvistä psykologisista tekijöistä. Aiheeseen liittyvän tiedon hallinta on kiitettävää. Vastaus muodostaa ehyen ja kiitettävän kokonaisuuden, jota useat psykologian näkökulmat jäsentävät. Psykologista tietoa sovelletaan, kehitellään ja arvioidaan kiitettävästi. Vastaus on kauttaaltaan selkeästi ja vakuuttavasti perusteltu.